

Ο υπερρεαλισμός στην ποίηση του Εκτορα Κακναβάτου

Από την Μαρία Λαμπαδαρίδου-Πόθου

Εκτορας Κακναβάτος

Είναι λάθος να πιστεύει κανείς πως υπερρεαλισμός είναι η έλπειση επαγωγής του λόγου ή πως είναι μόνον η υπέρβαση του πραγματικού και η δημιουργία μιας υπερ-πραγματικότητας όπου κυριαρχούν άλλοι νόμοι του νοείν και του είναι του κόσμου. Υπάρχει βαθύτερα μια διάσπαση του θεμελιακού νόμου της ζωής που δημιουργεί το παράλογο του κόσμου, μια εξέγερση αυτού του θεμελιακού νόμου που κρατά τα θεμέλια της ελλογικότητας και της κοσμικής τάξης.

Κάποτε, σε κάτι ραδιοφωνικές εκπομπές που έκανα με τίτλο «Περπατώ και ονειρεύομαι», έλεγα ότι ο υπερρεαλισμός είναι η ίδια η καθημερινότητά μας, υπάρχουμε σε παράλληλα επίπεδα, σε παράλληλες πραγματικότητες, η μια αναδυόμενη μέσα από την άλλη, θραύσματα από μνήμη και όνειρο, από λάμψεις του βιωμένου μας χρόνου, πράγμα που μέχρι σήμερα το πιστεύω.

Όμως η ποίηση του Εκτορα Κακναβάτου, ιδιαίτερα στις τελευταίες του συλλογές, όπως «Στα πρόσωπα ιαχής», πιστεύω πως αποτελεί μια μετα-υπερρεαλιστική περίπτωση, μια διάσπαση ολόκληρου του ποιητικού του γίνεσθαι, έξω από κάθε μορφή ή σχολή, έξω από κάθε έλλογη ψηματολογία. Έχει φτάσει στο «ουδενός χωρίον», όπου καμιά ποιητική «παράταξη» δεν τον διεκδικεί πια.

Εκεί, σε εκείνη την επώδυνη διάσπαση του ποιητικού του γίνεσθαι, στην απόλυτη ελευθερία προσέγγισης του κοσμικού «Χάους», οικοδομεί τη νέα εκφραστική του.

Θυμάμαι, όταν είχα διαβάσει την τελευταία αυτή ποίησή του, είπα, δεν μπορώ να γράψω, τόσο απροσπέλαστη μου φάνηκε. Όμως ήταν μια πρόκληση. Να δοκιμάσω την αντοχή της προσωπικής μου όρασης σε ένα ποιητικό σύμπαν διασπασμένο και αιωρούμενο πάνω από τη «γεωμετρία του κβαντικού Χάους».

Δεν ήταν τυχαίο που ο Εκτωρ Κακναβάτος τόσο πολύ μιλούσε στην ποίησή του για το «Χάος» και την πιθανή μορφολογία του.

«Στην Ησιόδεια εκδοχή του, γράφει, το Χάος ακούγεται σαν ένα διανοητικό εφεύρημα που απαντά στην ανάγκη ύπαρξης ενός σημείου αναφοράς, προκειμένου να αναχθεί το γίνεσθαι σε μια χρονική αφετηρία».

Το Χάος, λοιπόν, ήταν για κείνον το σημείο αναφοράς. Επάνω του οικοδόμησε το ποιητικό του γίνεσθαι. Και εκεί, «στη χαρακτηριστική νηνεμία, κάθε μορφή θα πρέπει να επιστρέφει», γράφει αλλού. Αλλωστε, το Χάος το έδωσε με άπειρες ποιητικές εκδοχές, στη συλλογή του *Χαοτικά*, (1997, Αγρα). Και, πιστεύω, από την πρώτη του ακόμα ποίηση, τη σχεδόν λυρική, η έννοια της γεωμετρίας του Χάους αλλά και της κβαντικής διάστασης των πραγμάτων, παίδευαν τη σκέψη του. Στην ποίησή του *Στα πρόσωπα ιαχής*, αλλά και στην προηγούμενη, *Ακαρεί* (2001, Αγρα), μοιάζει να υπερβαίνει και αυτή τη διεγερμένη γεωμετρία του Χάους. «Ή, σαν να έχει διασπαστεί το ίδιο το Χάος, συμπαρασύροντας στη διεγερσή του και τον ίδιο τον ποιητή, έτσι που το ποιητικό του σύμπαν να έχει μεταμορφωθεί σε μια επώδυνη εν-αιώρηση, όπου οι λέξεις πετράδια πολύτιμα, σπάνια, σαν θεμέλιο λίθοι μιας γλώσσας ακμάζουσας στην αφάνειά της. Οι λέξεις στην παρούσα ποίησή του μοιάζουν σηματορωί ενός κατακερματισμένου νοήματος, μιας αρχέγονης πρώτης ύλης, που σημαίνει το Αδηλο, και που μόνον ψηλαφείς τα ίχνη της πίσω από το ακατάληπτο και το αινιγματικό.

Το Αδηλο ήθελε διακαώς να χαρτογραφήσει ο Εκτωρ Κακναβάτος και όχι μόνο με τις τελευταίες του ποιητικές συλλογές. Αυτό το μυστηριώδες «Αθέατο», που εξουσιάζει το μέσο και έξω στο ποιητικό γίνεσθαι των πραγμάτων, καταργώντας όλες τις διάρκειες, όλες τις έννοιες του χρόνου, αλλά και μετα-ποιώντας χύδην τα κοσμικά υλικά σε ποίηση. Σε παλαιότερη ποιητική συλλογή του, *Η κλίμακα του Λίθου*, έγραφε: «ένα θεό μέσα στην πέτρα βρήκα που με γνώριζε / κι άστραφα πλάι του κοπίδι λίθινο».

Και στα *Βραχεία* και *Μακρά* έγραφε: «Η πραγματικότητα είναι ο ορατός, ψηλαφητός φλοιός του Χάους». Ίσως για να σκεφτούμε πως ο υπερρεαλισμός πια της εκφραστικής του, αυτή η ποιητική του υπερπραγματικότητα, θα μπορούσε να είναι το Υπερ-Χάος. Με αυτή τη διαλεκτική των κοσμικών στοιχείων και μεταμορφώσεων μαρτυρεί ο Κακναβάτος τις θέσεις του στον κόσμο της «αναμέτρησης με το τερατώδες». Ετσι οι στίχοι: «και που δεν οσπίσεις σαν μέσα στο ψωμί / αντίς πετροχελιδόνο βρήκες το πέδιλο / του αρχάγγελου», ή: «Κι εγώ / στις τσέπες μου όσο γινόταν πιο βαθιά / επώαζα φυοίγια», μαρτυρούν τον τρόπο της μετα-ποίησης των κοσμικών στοιχείων.

Και όμως, παρά την τόσο ερμητική ποίηση των τελευταίων του συλλογών, βρίσκεις εικόνες ενός καθαρού υπερρεαλισμού, που έχουν την ίδια σαγήνη με παλαιότερες, όπως: «κανένας τους δεν μαρτυρούσε που το σπίτι / κινούσε νύχτα από μόνο του / παίρνοντας το στρατί / για τα κακόφημα άστρα». Κι αλλού: «ξέμεινε πίσω κι έρημο να αλυχτά / το κόκαλο του σκοταδιού».

Πιστεύω πως ο Εκτωρ Κακναβάτος υπήρξε ο μοναδικός ποιητής που τα υλικά της ποίησής του ήταν τα ίδια τα κοσμογονικά στοιχεία. Οι αρχέγονες συλλαβές μιας ρέουσας ύλης πριν το Χάος «διακοσμηθεί» από τον λόγο του Αναξαγόρα – για να θυμηθούμε και το «νους επελθών διεκόσμησε χάος» του μεγάλου κοσμολόγου.

Και αν πάμε λίγο στα «Χαοτικά Ι» θα βρούμε πιο υπαρκτό το κοσμογονικό υλικό της ποίησής του: «Μη φυλάγεις από την αταξία, είναι ευφυής / Η τάξη είναι αγκύλωση Φυλάξου», γράφει εκεί, θέτοντας σε αμφισβήτηση κάθε έλλογη και εκκοσμικευμένη θεωρία περί υπέρβασης. Και αλλού: «γεωμετρία αίμα που στάζει απ' τ' αρμόνια», λέει, ζητώντας μιαν εξισωτική απόδειξη της ύπαρξης. Γιατί στο ποιητικό βάθος της αγωνίας του το χάος είναι ομοούσιο της ύπαρξης. Ομοούσιο της «άγριας νοημοσύνης» που υπάρχει πέρα από τα όρια της ανθρώπινης αντίληψης. □